

פְּרִשֵׁת עֵקֶב

הענוה היא השורש לכל דבר שבקדושה

נמצא שפכל דבר שאדם עושה צריך להיות
שתהיה בעובדא ההיא הענוה. * וזהו וְהָיָה
עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמְּשָׁפְטִים הָאֵלֶּה, פרוש
בכל המשפטים האלה תראו להשרות
בתוכם העקב היא הענוה. * ושמרתם
ועשיתם אתם, פרוש בכל מצוה תפעלו ב'
דברים, האחד עשית המצוה במעשה, והב'
המתשבה הטהורה בה והיא הענוה.

וְהָיָה עֵקֶב כו' וְאֵת הַחֶסֶד (ז יב). על פי מה
שאמרו (שיהש"ר פ"א א ט) מה
שעשתה חכמה עטרה כו' עשתה ענוה עקב
לסנדליתה. והפרוש פשוט, שהענוה היא
המקור והשרש של כל דבר קדשה, והיא
המקימת הכל, ולכן נקראת בלשון 'עקב'
כמו הרגל שהוא הקיום שהגוף עומד עליו,

והמחשבה נקרא בלשון שמירה, ששומר הדבר בתוכו. וזהו ושמרתם ועשיתם אתם רמז על ב' דברים הנ"ל.*

לידי מחשבות טהורות, שזה נקרא בשם שמירה כמו שכתוב (בראשית לו יא) 'ואביו שמר את הדבר'.*

על ידי הענוה זוכה האדם לברית וחסד

ולזה הבטיח לנו בוראנו יתברך, בשביל ב' דברים שתעשו גם אני אשפיע לכם ב' דברים אחרים כנגדן, והם הברית והחסד.* הברית הוא מי שזוכה לעשות מצוות שהם נקראים ברית, וחסד הוא מה שמשפיע השם יתברך לאדם בעולם הזה טובה רק מצד החסד, כי שכר מצוה בהאי עולמא ליכא (קידושין לט:), ואף על פי כן מיטיב לנו תמיד. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קיט קיב) 'נטיתי לבי כו' לעולם עקב, פרוש עקר השגחתי היה לעשות החקים על ידי מדת העקב היא הענוה כנ"ל, וק"ל:*

על ידי שמסלק המחשבות זרות זוכה למחשבות טהורות

או יאמר ויהי עקב תשמעון כו'. נראה לפרש, דהנה האדם צריך ללמד תורה לשמה, ולהסתכל תמיד על הפניה, אם יבוא לו בתוך למודו איזה פניה להתפאר בפני שום אדם וכיוצא בהם, אזי ישבר כח הפניה הזאת, ואז כשיתנהגו כך, יתן לו השם יתברך שיבוא לידי מחשבות טהורות. וזהו 'ויהי עקב תשמעון' כו', פרוש כשתסתכלו על אותן הדברים שאדם דש בעקביו כפרוש רש"י ז"ל, והיינו כנ"ל,* ושמרתם רצה לומר על ידי זה תזכו לבוא

מברר האם יום השבת נחשב לעשיה

ועשיתם אתם, דהנה כתיב (שמות לא יז) 'ששת ימים עשה ה' את השמים כו' וביום השביעי שבת וינפש', נמצא ימי החל נקראים אצל השם יתברך עשיה, כמו שכתוב 'ששת ימים עשה' * ו'יום השביעי' דהיינו הקדשה הוא הנפש הרוחניות, והיינו 'שבת וינפש', רצה לומר שנתן והכניס השם יתברך נפש בתוך השבת, דהיינו הקדשה והדבקות. ואצלינו נאמר בהפך (שם פסוק טז) 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת', דהיינו השמירה והמחשבה והדבקות שיש לנו בשבת הוא נחשב לעשיה. וזהו ושמרתם כנ"ל שיהיה לכם מחשבה טהורה, ועשיתם אתם שזה נחשב אצלכם עשיה, שאתם עושים בזה עשיה שלמה.

השי"ת נתן באדם נפש רוח נשמה כנגד ג' עולמות

וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קל ו) 'נפשי לה' משמרים לבקר' כו'. דהנה השם יתברך נתן בתוכנו בגופנו נפש רוח ונשמה, שהם כנגד שלוש עולמות. דהיינו עולם המלאכים ועולם הגלגלים ועולם השפל, דהיינו הנשמה היא כנגד עולם המלאכים, שהם כלם דבקים בדבקות גדול ואין להם שום מחשבה אחרת רק

ובינה להשיג גדלת הבורא ברוך הוא ועבודתו שלמה לעבדו באמת ובשלמות, * רק שהם מחברים עצמם אל אנשי צדק ואמת היודעים ומכירים גדלת הבורא ברוך הוא ועובדים באמת, אזי נחשב גם להם כאלו גם הם עשאו עבודתם שלמה כהצדיקים השלמים. * וזהו והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה, כנ"ל, שהאנשים הפחותים בשכלם ישמעו ויחברו את עצמם אל אותן הצדיקים היודעים המשפטים האלה. * ושמרתם ועשיתם אתם, רצה לומר יהיה נחשב לכם כאלו גם אתם שמרתם ועשיתם כמוהם. וזהו 'נפשי לה' משמרים לבקר', רצה לומר כשאני מדבק עצמי לה' מחמת אותם אנשים הצדיקים השומרים ומצפים לבקר כנ"ל. 'שמרים לבקר', רצה לומר גם אנכי נחשב עם אותם השומרים לבקר, וק"ל: *

צריך לעסוק בתורה בענוה ולא להתנאות

או יאמר והיה עקב תשמעון. ונקדים לפרש פסוק (תהלים עב ז) 'יפרח בימיו צדיק ורב שלום עד בלי ירח', * דאיתא בגמרא (חולין ס:). אמרה לבנה לפני הקדוש ברוך הוא, אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד, ואמר הקדוש ברוך הוא תמעיט עצמך, ואמר צדיקים יקראו בשמך, דהיינו שמואל הקטן דוד הקטן. * וזהו והיה עקב תשמעון, רצה לומר שצריך לשמע את המשפטים בענוה ולא להתגדל חלילה.

רצונם וחשקם תמיד לדבק אל הבורא יתברך, כך הנשמה אין לה שום סבת עשייה אחרת, רק רצונה וחשקה לדבק בהבורא ברוך הוא יתעלה, ותמיד שומרת ומצפה על זאת. * והרוח הוא כנגד עולם הגלגלים שעל ידיהם נתן כח והשפעה לדומם צומח חי מדבר, כן על ידי הרוח שבאדם הוא שואב השפעה למטה. * והנפש הוא כנגד עולם השפלי, שבנפש יש גם כן נפש הבהמות המתאנה לדברים גשמיים, * והנשמה והרוח שניהם שומרים ומצפים אל הקדשה והדבקות. *

דוד היה מתפלל שנפשו לא תתאוה רק להתדבק בקדושה

ואמר דוד המלך עליו השלום 'נפשי לה', שהיה מתפלל שיבוא אל הבחינה הזאת, שגם נפשו לא יתאנה לשום דבר רק לדבק להקדשה, כמו הנשמה והרוח שהם 'שמרים' תמיד ומצפים 'אל הבקר', דהיינו הקדשה והדבקות והחסדים הנקראים בקר (זוהר ח"ב כא:), כמו כן תתאנה נפשו לזאת. ומי יגרם לי זאת * 'שמרים לבקר' הם הנשמה והרוח, יכריחו ויביאו גם הנפש להיות כמותם בלתי לה' לבדו, וק"ל: *

כשמתחבר האדם לצדיק נחשב לו עבודתו כעבודת הצדיק

או יאמר והיה עקב תשמעון בו'. 'עקב' הוא רמז לאנשים כאלה שאין להם שכל

דבר רוחני יש לו ב' המעלות יחדיו טוב
למאכל ותאווה לעינים

את הפריה ב' אשר נשבע לאבותיך, הלא
כשהם בעצמם ישמרו וייעשו את החקים
והמשפטים למה להם הבטחה זאת 'אשר
נשבע לאבותיך'. * אך נראה, דאיתא בגמרא
(מו"ק כח.) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא
מילתא אלא במזלא, ולכאורה יש להבין
למה אינם תולים בזכות, * וגם הא איתא
בגמרא (שבת קנו.) אין מזל לישראל. *

מזל של ישראל הוא זכות אבות

ונראה פונת חז"ל, דהשלוש האלה הם
צורך העולם בתמידות בלי הפסק,
והשם יתברך ברב רחמי וחסדיו הגדולים
חסדו בזה שלא לתלות השלוש אלה בזכות
האדם עצמו, כי אולי לא יהיה זכות כל כך
שיזכה לשלוש אלה, מה עשה הקדוש ברוך
הוא ותלה אותם במזל, דהיינו הזכות
והמצוות של אבותינו עשה מאותם מצוות
והזכות מזל, כדי שיבוא לבניהם השלוש
אלה על פי מזל בהכרח אף למי שאינו
הגון כל כך. והמצוות שעושים הבנים,
הקדוש ברוך הוא מצפין אותם גם כן
לבניהם אחריהם. וכן לעולם. וזה באמת
אין מזל לישראל שיהיו נהוגין על פיו
כשאר האמות, רק שיש להם מזל כזה
מזכיות אבותיהם.

זכויותיו של אברהם נגזרו לזרעו אחריו

ולכן נאמר באברהם (בראשית טו ה) 'ויצא
אתו החוצה', ודרשו חז"ל (שבת קנו.)
צא מאצטגנינות שלך, מה חזית דקאי צדק
במערכ ב' עין שם, ואשנה את מזלך,

וחנה המשל, בשעת פריחת הפרות אז הוא
דבר נאה מאד ונחמד למראה, כמו
שאמרו חז"ל (ר"ה יא.) היוצא ביומי ניסן
וראה אילנות מלבלבים מברך כו', ואחר
גמר הפרי הוא טוב למאכל, * ונמצא דבר
גשמי בשעת הפריחה עקר התאווה הוא
לעינים וצריך לברך, * ובשעת גמר הפרי
העקר התאווה למאכל. * וזהו שנאמר אצל
חנה (בראשית ג ו) 'ותרא האשה כי טוב העין
למאכל ותאווה היא לעינים', דהיינו
שבפעם אחד היו לה שני תאויות, והבינה
שזה דבר קדוש מאד, לכן 'ותקח ותאכל'. *

הצדיק יש במעשיו ב' המעלות יחדיו

ואיתא (זוהר ח"א קכט.) 'ואברהם זקן בא
בימים' (שם כד א), ופרשו שלא
חסר מימיו כלום, שבכל יום ויום השלים
עבודת הבורא ברוך הוא. * וזהו 'יפרח
בימיו צדיק', רצה לומר הצדיק שכל ימיו
שלמים בעבודתו יתברך, והם כמשל
פריחת הפרות, שפורח בקדשתו ומעשיו
נאים ונחמדים כל ימיו. 'ורב שלום עד בלי
ירח' הצדיק הזה הוא מרבה שלום בעולם,
אף שאינו בקטנות דהיינו מדרגת 'ירח',
רק"ל: *

הטעם שבני חיי ומזוני תלויים במזל

ועוד נראה לפרש הדקדוק שכבר דקדקו
קמאי (ראה אוה"ח), * והוא שאמר
עקב תשמעון כו' ושמרתם כו' ושמר ח' כו'

וזהו 'כשמן הטוב', היינו רחמים הגמורים, 'על הראש' רמז לעולמות עליונים הנקראים ראש, * 'ירד על הזקן', רצה לומר שהרחמים יורדים משם על הזקן, ונעשה הזקן * 'זקן אהרן', היינו רחמים גמורים, דאהרן היה אוהב שלום ורודף שלום (אבות פ"א מ"ב), והכהן הוא חסד ורחמים. * 'שירד על פי מדותיו', פרוש שהרחמים יורדים על פי מדותיו של הקדוש ברוך הוא, כנ"ל שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, שמדת בשר ודם הזקן הוא טבע אכזריות, ומדת הקדוש ברוך הוא הוא זקן מלא רחמים. והבן.

השי"ת ממתיק הדינים מלמעלה למטה
ובני ישראל ממטה למעלה

ולא כמדת הקדוש ברוך הוא כו', שהשם יתברך ברוך הוא הוא ממתיק מלמעלה למטה כנ"ל, ואנחנו ברצותינו להמתיק הדינים אנו צריכין להתחיל מלמטה למעלה להמתיקם עד שרשם. * וזהו והיה עקב כו' המשפטים, רצה לומר הדינים תשמעון להמתיקם מן העקב, דהיינו מלמטה כנ"ל. * ושמרתם ועשיתם אתם, פרוש על ידי שתהיה לכם מחשבה טהורה כנ"ל, שמירה היא רמז למחשבה. על ידי זה ועשיתם אתם שתהפכם לרחמים, וק"ל: *

בני ישראל נוחלים בטובתם של האומות

ואבלת את כל העמים כו' (ו טז). נראה לפרש, על פי הכתוב (במדבר כג ט)

מחמת שלא היה לאברהם זכות אבות, והכרח שיהיה לו בן על פי שנוי המזל, וזכיותיו וצדקותיו ישארו ויגנזו לזרעו אחריו שיהיה להם כמזל כנ"ל. *

כל איש ישראל זכותו עומדת לזרעו אחריו

וזהו והיה עקב תשמעון כו' ושמרתם כו' ושמר ה' לך אשר נשבע לאבותיך, וזכות עצמך ישאר לך ולזרעך אחריו. * ולמה כן, ואמר ואחבך והרבה, דהיינו שרוצה להיטיב עמך את שלוש האלה, דהיינו רמז לחיי שירבו ימך, וברך פרי במנה היינו בני, * דנגד ותירשך כו' היינו מזוני. ובשביל השלוש האלה ישמר לך אשר נשבע לאבותיך שיהא למזל כנ"ל, וזכות עצמך יהיה גם כן לזרעך אחריו עד עולם, אמן כן יהי רצון: *

טבע הזקן שיש בו אכזריות קצת

או יאמר והיה עקב תשמעון כו'. בצרופ הפסוק בתהלים (קלג ב) 'כשמן הטוב הירד על הזקן זקן אהרן שירד על פי מדותיו'. דאיתא בגמרא (סנהדרין לו:): אין מושיבין זקן בסנהדרין, * והטעם מחמת שטבע הזקן הוא קצת אכזריות, ואינו כל כך במדת רחמנות. * אף לא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, שהקדוש ברוך הוא נגלה על הים כזקן מלא רחמים (מכילתא מס' דשירה ד), והוא מחמת שהרחמים נשפעים מעולמות העליונים ששם כלו רחמים, ומשם יורדים הרחמים ונשפכים על הזקן, ונעשה גם הוא רחמים.

יתברך שהוא ילחם לנו, ואז בודאי לא
תירא מהם, וק"ל: *

האדם צריך להכין את עצמו שיהיה כלי
ראוי לקבל השפע

ועתה מה ה' אלוקיך שאל מעמך כי אם
ליראה בו' ללכת בו' ולאהבה בו'
בכל לבבך בו' (י יב). הדקדוק מפרש, מה
המקרא חסר עוד מלפרשו, שחושב ומונה
כל העבודות הללו יראה ואהבה וּלְלַכֵּת בְּכָל
דְּרָכָיו, * ומה יש עוד לעשות שאמר הכתוב
שאל מעמך כי אם בו'. ונראה לפרש, דהנה
הבורא ברוך הוא לא ברא את עולמו רק
להיטיב לברואים, * אף שצריך לזה כלי
נכון ומכשר שיוכל לקבל ההטבה. * והנה
המשל, מי שרוצה לשלח לחברו יין או
דבש ואין לו כלי נאה ויפה, שואל מחברו
זה שיש לו כלי נאה של כסף וממלא אותה
יין או דבש ושולח לזה שהכלי שלו. *
והנמשל מובן, שהאדם הוא הכלי לקבל,
וזה הוא הכשר ותקונו של הכלי דהיינו
האדם שיהיה מכשר לקבל הטובות
והשפעות הבורא ברוך הוא, הוא היראה
ואהבה וקיום מצוות ה' וחקותיו וכל
דרכיו, ואז הוא כלי נאה ויפה. ושואל השם
יתברך הכלי הזאת וממלא אותה כל טוב. *

ה' שואל את האדם האם יש לו כלי מוכן
לקבל ברכה

וזהו מה ה' אלוקיך שאל מעמך, רצה לומר
אימתי השם יתברך שאל מה שיש
עמך, דהיינו הכלי שלך, כדי למלא אותה

'הן עם לבדד ישכן ובגוים לא יתחשב',
ופרש רש"י ז"ל כשהן שמחין אין אמה
שמחה עמהם, * וכשהאמות בטובה הם
אוכלים עם כל אחד ואחד, ואין עולה להם
מן החשבון. ויש לכון גם כן הפרוש כאן,
ואכלת את כל העמים, רצה לומר כשהיו
האמות בטובה תאכל עם כל אחד ואחד. *

אסור לרחם על העכו"ם כי יהיה לו למוקש

ולא תחוס בו', דהנה מטבע האדם שמקבל
טובה מאיזה אדם הוא מחזיק לו
טובה וחסות ומרחם עליו בשעת דחקו, *
ואמר הכתוב ולא תחוס עינך עליו ולא
תרחם עליו, * ואף שמדת בני ישראל
להיותם רחמנים, כמו שאמרו חז"ל (ביצה
לב:) כל המרחם על הבריות בידוע שהוא
מזרעו של אברהם, וכל שאינו מרחם בו',
ושמא תחוש ותאמר באם שלא תרחם
עליהם תהיה חשוב כעושה מעשיהם
ועבודותיהם, ואמר הכתוב ולא תעבד את
אלהיהם, רצה לומר שבזה לא תהיה חשוב
כעובד אלהותם חס ושלום, * כי מוקש
הוא לך כשתרצה לחוש לזה ולרחם עליהם
יהיה לך למוקש, ולא תרחם ולא תחנם
כלל וכלל.

ומלמד אותנו הכתוב באומרו כי תאמר
בלבבך רבים הגוים, רצה לומר כי
הוא לשון אלא, דהיינו שתצעק תמיד
עליהם ותאמר בלבבך שרבים הם איבה
אוכל להורישם, אם לא בתשועת השם

אם אינו מקשר דיבורו בעולמות העליונים
דיבורו הולך לבטלה

וְזֶהוּ כְּנֶנֶת הַתֵּנָא (אבות פ"ד מ"ג) אֵל תְּהִי
מִפְּלִיג לְכָל דְּבַר, כִּי אֵין לָךְ דְּבַר שְׂאִין
לוּ מְקוֹם. פְּרוּשׁ כִּנ"ל, שְׁלֹא תוֹצִיא דְבוּרָךְ
לְבִטְלָה וְיִהְיֶה מִפְּלִג וּמִפְּרֵשׁ חֵס וְשְׁלוֹם
מֵעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן, זֶהוּ אֵל תְּהִי מִפְּלִיג לְכָל
דְּבַר, רְצָה לוֹמַר לְכָל דְבוּר, רַק תִּכְוֶן מְאֹד
לְקַשְׁרוֹ בְּעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן. שְׂאִין לָךְ דְּבַר שְׂאִין
לוּ מְקוֹם, דִּהְיוּלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים נִקְרָאִים
מְקוֹם, וְכָל דְבוּר וְדְבוּר הַיּוֹצֵא מִפִּי אָדָם
בְּקִדְשָׁה יֵשׁ לוֹ עוֹלָם מִיָּחָד לְאוֹתוֹ דְבוּר
בְּעוֹלָם הַשִּׁיף לוֹ לַפְּעַל פְּעֻלָּתוֹ. וְזֶהוּ וְתִּהִי
אִם שְׁמַע, וְדַרְשׁוּ חֲז"ל (ברכות יג.) הַשְׁמַע
לְאַזְנֶיךָ מֶה שְׂאֵתָה מוֹצִיא מִפִּיךָ, דִּהְיִינוּ
שְׁתִּכְוֶן בְּדְבוּרָךְ מְאֹד הַיּוֹצֵא מִפִּיךָ שִׁיְהִיָּה
בְּכוּנָה, שִׁישְׁמְעוּ הָאָזְנוֹת הַדְּבוּר הַזֶּה, וְלֹא
כְּאֵדָם הַמְדַּבֵּר שֶׁהֲרֹג לְשׁוֹנוֹ לְדַבֵּר וְאַזְנוֹ
אֲטוּמִים לִשְׁמַע מֶה שְׁמוֹצִיא מִפִּי, שֶׁהוּא
מַחֲשֵׁב בְּדְבָרִים אֲחֵרִים, וְנִמְצְאוּ דְבָרָיו
בְּטִלִּים שְׂאִין פּוֹעֲלִים כָּלָל. *

הַצְדִּיק צָרִיךְ לְהַסְתִּיר דִּיבוּרוֹ מִהַמְקַטְרֵג

וְרַש"י ז"ל פֶּרֶשׁ 'אִם שְׁמַע' בִּישָׁן, 'תִּשְׁמַע
בְּחֶדֶשׁ', וְנוֹכַח לוֹמַר שֶׁרַש"י ז"ל גַּם
כֵּן מְרַמֵּז לְדְבָרֵינוּ הַנ"ל, דִּישָׁן הֵינּוּ הַתּוֹרָה
הַנִּתְּנָה לָנוּ בְּמִדְבָּר עַל הַר סִינַי, כְּאֲשֶׁר
תִּשְׁמַע בָּהּ דִּהְיִינוּ שֶׁתִּלְמַד לִשְׁמָה בְּמַחֲשָׁבָה
טְהוֹרָה, תִּשְׁמַע בְּחֶדֶשׁ, רְצָה לוֹמַר עַל יְדֵי
זֶה תִּשְׁמַע דְּבַר חֶדֶשׁ, וּמֶה הוּא הַדְּבַר
הַחֲדָשׁ, אָמַר הַכְּתוּב (פסוק יד) וְנִתַּתִּי מִטָּר
אֶרְצְכֶם כּו' * וְאַסְפֶּתִי דְגִנָּה, לְכַאוֹרָה לְמֶה

מִשְׁפָּעַת טוֹבוֹ וּבְרִכוּתוֹ, * כִּי אִם לִירָאָה כּו',
רְצָה לוֹמַר זֶה בִּלְתִּי אֶפְשָׁרִי כִּי אִם שֶׁתַּעֲבֹד
אוֹתוֹ בְּכָל הָעֲבָדוֹת הַמְּנוּיִים וְהַמְּפֹרָשִׁים
בַּפְּסוּק, וְאַז תִּהְיֶה כְּלִי יָפֶה וְנֹאָה וּמִכְשָׁר
לְקַבֵּל, וְיִשְׁאֵל מִמֶּךָ הַכְּלִי שֶׁלָּךְ דִּהְיִינוּ אֶת
עֲצֻמָּךְ. לְטוֹב לָךְ כְּדֵי שִׁיִּטִּיב לָךְ, וְעַל יָדֶךָ
יָבוֹאוּ טוֹבוֹת וְהַשְׁפָּעוֹת לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְק"ל:

יקשר כל דיבורו בתורה בעולמות העליונים
ואז יפעל ישועות

וְתִּהִי אִם שְׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֵל מִצּוֹתֵי כּו' וְנִתַּתִּי
מִטָּר אֶרְצְכֶם כּו' (יא יג.) נִרְאֶה לְפָרֶשׁ,
דִּהְנָה צָרִיךְ הָאָדָם לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָה
בְּכוּנָה שְׁלֵמָה, וְכֵן כָּל דְבוּר וְדְבוּר שִׁיּוֹצֵא
מִפִּי צָרִיךְ לְכוֹן בּוֹ מְאֹד שְׁלֵמָה יִהְיֶה דְבַר
בְּטָל, וּלְקַשֵּׁר אֶת הַדְּבוּר בְּעוֹלָמוֹת
הָעֲלִיּוֹנִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּה הוּא כְּנֶנֶת חֲז"ל
שֶׁדַּרְשׁוּ (בכורות מד:) 'וְלֹא יִהְיֶה בָּךְ עֶקֶר'
(לעיל ז יד) שְׁלֵמָה יִהְיֶה תִּפְלִתָּךְ עֶקֶרָה. וְרַש"י
ז"ל פֶּרֶשׁ 'עֶקֶר' שְׂאִינוּ מוֹלִיד. וְהַכֹּל אֶחָד,
דְּתִפְלָה הוּא לְשׁוֹן קֶשֶׁר, וְאָמַר הַכְּתוּב 'וְלֹא
יִהְיֶה בָּךְ עֶקֶר', וּפְרוּשׁוֹ שְׁלֵמָה יִהְיֶה תִּפְלִתָּךְ,
דִּהְיִינוּ הַדְּבוּר שְׂאֵתָה מוֹצִיא מִפִּיךָ, שֶׁצָּרִיךְ
אֵתָה לְקַשְׁרוֹ בְּעוֹלָמוֹת הָעֲלִיּוֹנִים, שְׁלֵמָה
יִהְיֶה קְשׁוּרָךְ עֶקֶרָה, רְצָה לוֹמַר שְׁלֵמָה תִּפְעַל
חֵס וְשְׁלוֹם בְּדְבוּרָךְ. וְזֶהוּ שֶׁפֶּרֶשׁ רַש"י ז"ל
שְׂאִינוּ מוֹלִיד, שֶׁדְּבוּרוֹ אֵינוּ מוֹלִיד אֵיזָה
וְלָדוֹת, דִּהְיִינוּ הַטְּבָה, רַק שֶׁצָּרִיךְ שֶׁתִּקְדֹּשׁ
עֲצֻמָּךְ בְּלִמּוּדָךְ וְדְבוּרָךְ שְׁלֵמָה יִצֵּא דְבַר בְּטָל
מִפִּיךָ, וְהַסְתַּכַּל בְּדְבוּרָךְ מְאֹד לְאֵיזָה תּוֹעֵלֶת
יִהְיֶה דְבוּרָךְ, וְאַז תִּפְעַל כָּל אֲשֶׁר תִּרְצָה. *

הקשיא היא על הפסוק, אלא שעל הכתוב עצמו הייתי אומר שאין הקשיא גדולה כל כך, כי נותנין לו סייעתא דשמיא לבוא אל היראה, ואם כן היא מילתא זוטרתא כיון שהיא בידי שמים לסייע לכל אדם. אלא שרבי חנינא אומר שאין זה בידי שמים, פרוש שצריך האדם להתעורר בעצמו לבוא אל היראה בלי שום סיוע, ואז מקשה שפיר אטו יראה כו'.

צריך להזהר שלא יאבד את היראה

חיוצא לנו מזה, שצריך האדם להיזהר מתניו אל היראה תמיד שלא ישכח, כי אין לו סיוע. וזהו גם כן פרוש הפסוק 'ועתה כו' שאל מעמד, פרוש נעשית 'שאל' על היראה, כמו השואל החיב באונסין (ב"מ צג.), כן אתה צריך להשגיח תמיד שלא תאבד ממך היראה בשום פנים אף באנס. * וזהו כל המצוה אשר אנכי מצוה כו', פרוש עקר המצוה היא שתשרה בתוכה היראה הנקראת אנכי, פרוש ממני, שתראה שתהיה שכינתי שורה במצוה ההיא על ידי היראה, וק"ל:

שנה הכתוב באמרו ארצכם לשון רבים, * ואספת דגנך לשון יחיד. יש לומר, מחמת שהצדיק הזה הרוצה להמשיך השפעות לעולם צריך להסתיר את דבורו באיזה תורה בפני המקטרג, וצדיק כזה הלואי המצא ימצא אחד בעיר. לכן אמר בלשון יחיד ואספת כו', שהוא מלשון 'ואספתו אל תוך ביתך' (להלן כב ב), דהיינו שהצדיק יסתיר את דבורו הצריך לו לפעל לכל יבחן המקטרג, ועל ידי זה יפעל השפעות טובות לכל ישראל. וזהו ונתתי מטר ארצכם לכל, על ידי צדיק המיוחד, והכתוב מלמדו ואספת דגנך רצה לומר כנ"ל, וק"ל. והבן: *

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים

כל המצוה אשר אנכי מצוה היום כו' (ח א). על פי הגמרא (ברכות לג:) אמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר (להלן יב) 'ועתה כו' כי אם ליראה'. ומקשה הגמרא אטו יראה מלתא זוטרתא, אין לגביה משה כו'. ומקשים המפרשים, איך תלוי קשית הגמרא ברבי חנינא, ולמה לא על הפסוק גופא. * ונראה, בודאי